

Kone Oyj:n vuonna 2002 ahmaisema Partek on historiaa. Partek on vuosikymmenien saatossa pitänyt huolta siitä, että se myös säilyy historiassa: yritys on julkaissut useita historiateoksia merkkivuosiensa yhteydessä. Sen viimeistä tekoa tällä alalla voidaan pitää historiallisena. Partek tarjosi satavuotisjuhlaansa

kunniaksi akateemisille tutkijoille mahdollisuuden tehdä tieteellisistä lähtökohdista antologian, jonka kohteena on yrityksen muodonmuutos sadan vuoden aikana. Muiden yritysten soisi seuraavan esimerkkiä pinnallisten historiikkien tai markkinahenkisten juhla-kirjojen sijaan.

Teoksen kymmenen kirjoittaja ovat pääosin liiketaloustieteilijöitä sekä talous- ja sosiaalhistorian edustajia, jotka lähestyvät kohdetta omien tieteenalojensa traditioista ja keskustelukykyisistä käsin. Antologian artikkeleita yhdistää löyhästi yrityksen ja sen sidosryhmien vuorovaikutuksen historiallinen analyysi. Tematiikkaa ei sinänsä kehitellä kovin perusteellisesti, mutta sen avulla pystytään luomaan tavanomaista monipuolisempi kuva suuryrityksen toiminnasta. Sijansa saavat niin omistajat ja rahoittajat, kilpailijat ja alihankkijat, työntekijät, asiakkaat kuin julkinen valtakain.

Teoksen vahvuutena on monitieteellisyys. On kiinnostavaa tarkkailla yhden teoksen sisällä, kuinka eri tavalla esimerkiksi liiketaloustieteilijät ja historianantajat ratkaisevat teorian ja empirian suhteen yrityshistorian kontekstissa. Eroista huolimatta tai pikemminkin niiden ansiosta syntyy jännitteinen

PARTEKIN SATAVUOTISET SIDOKSET

Antti Kuusterä (toim.): Suuryritys ja sen muodonmuutos. Partekin satavuotinen historia. Partek Oyj Abp, Helsinki 2002. 430 s.

ajan hermoon osuvat Antti Kuusterän artikkeli yrityksen ja omistajien suhteiden muutoksista, Eero Vaaran erinomaisen havainnollinen esitys Partekin liiketoimintarakenteen muutoksista ja Sakari Heikkisen tiivis esitys yhtiön palkkopolitiikan jäykkyysistä ja joustoista.

Samalla kun kirjoittajat

vastaavat useisiin liiketoiminnan historian ydinkysymyksiin, nostavat he myös esiin teemoja, jotka kaipaisivat lisätutkimusta. Lähes kaikissa teoksen artikkeleissa viitataan lyhyesti kilpailun ja yhteistyön problematiikkaan Partekin historiassa. Kalkin ja sementin tuotanto oli pitkään siitä poikkeuksellinen ala, että sitä hallitsivat kaksi mahtiyritystä: Paraisten ja Lohjan kalkkiyhtiöt. Niiden johtajat pyrkivät 1900-luvun alusta lähtien välttämään keskinäisten suhteitensa ratkomista markkinoilla tiukassa kilpailussa ja suosimaan sen sijaan neuvotteluja ja herasmiehsopimuksia, joissa lyötiin lukkoon "luonnolliset" markkina-alueet ja markkinoiden sääntelyn mekanismit. Sitkeästi elävän perimätiedon mukaan toimitusjohtajat Emil Sarlin ja Petter Forsström piirsivät 1920-luvulla Aurajoen rantahiekkaa Suomen kartan ja merkitsivät siihen kummankin yrityksen tuotanto- ja jakelualueet. Yhtiöiden liittosuhde oli niin tiivis, että Paraisten Kalkkivuori Oy ja sen pääomistajat osallistuivat huomattavalla panoksella Lohjan Kalkin pelastamiseen vaikeasta rahoituskriisistä 1930-luvun alun laman aikana.

Paraisten Kalkkivuori Oy:n perustaja Otto Moberg ja erityisesti

Emil Sarlin pyrkivät myös yritysostoilla monopoliasemaan muurilaastin valmistuksessa erityisesti rakentamisen kannalta keskeisellä pääkaupunkiseudulla, tekemään sopimuksia tukkukauppiaiden kanssa yhtiön tuotteiden myynnistä ja sopimaan ruotsalaisten ja myöhemmin muidenkin Itämeren maiden kalkintuottajien kanssa "kotimarkkinasuojasta". Yhtiön keskeisenä tavoitteena oli säilyttää Suomi vapaana ulkomaalaisista kalkkituotteista. Tavoitteen kääntöpuolena oli viennin vähäisyys. Partekin edustamat alat saivat olla pitkään rauhassa kansainväliseltä kilpailulta, mutta kun markkinat avautuivat tuli sopeutusprosessista dramaattinen. Voikin kysyä, mikä oli vuosikymmeniä kestäneen kilpailun sääntelyn perintö. Yhtiö vastasi 1970-luvulta lähtien ulkomaisen kilpailun haasteeseen diversifioitumisella, kansainvälistymällä ja keskittymällä ydinosaamisen alueilleen.

Antologiassa saavat Partekin vahvat ja pitkäaikaiset toimitusjohtajat runsaasti tilaa. Taloushistorioitsija Per Schybergson piirtää elävän kuvan yritystä noin viisikymmentä vuotta johtaneesta Emil Sarlinista ja liiketaloustieteilijät Kari Lilja, Risto Tainio ja Eero Vaara käsittelevät vertailevasti konsernijohdon toimintaa Sakari T. Lehdon ja Christoffer Taxellin aikana. Vaikka Partekissa on hyviä

perusteluita puhua esimerkiksi Emil Sarlinin, Lehdon tai Taxellin "kaudesta", voisi tätä jaksottelutapaa problematisoida enemmän ja ottaa systemaattisemmin huomioon yrityksen eri osien eriaikaisen kehityksen mahdollisuus. Monissa artikkeleissa tuodaan esiin aineksia, jotka murentavat tätä hyvin perinteistä ja melko kapeaan yrityskuvaan perustuvaa periodisointia. Esimerkiksi liiketaloustieteilijät Sten-Olof Hansén ja Rami Olkkonen erittelevät Partekin sadan vuoden mittaista muutos- ja kehityskaarta soveltamalla väljästi Larry E. Greinerin kasvuvaihemallia, mutta tarkastelu perustuu melko kapeaan empiiriseen aineistoon. Myös yrityksen ympäristösuhteita, työsuhteita ja henkilöstöpolitiikkaa sekä palkkausta käsittelevissä artikkeleissa hahmottuu sellaisia jaksotteluita, jotka murtavat johtajakausien asemaa koko yrityksen historian jäsentäjänä.

Tämän lehden lukijoille tarjoo erityisesti Pauli Kettusen lähes 120-sivuinen tutkimus Työväenkeskustuksesta henkilöstöpolitiikkaan mielenkiintoista pohdittavaa. Kettunen yhdistää osuudessaan "työelämän suhteiden" ja "henkilöstöjohtamisen" näkökulmat ja tarkastelee niiden välisten jännitteiden suhteiden muutoksia pitkässä historiallisessa perspektiivissä aina 1800-luvun

lopulta 1970-luvulle saakka. Kettunen hyödyntää artikkelissaan monipuolisesti paternalismin käsitettä, ja erityisen kiintoisa on 1920-luvun puolivälistä yhtiössä alkanut vaihe, jota hän kutsuu paternalismin systematisoimiseksi. Yhtiö otti monien ulkomaisten ja suomalaisten teollisuusyritysten tavoin käyttöön uusia "työväenhuollon" muotoja, perusti ammattikoulun, sairaskassan, huoltokonttorin, järjesti asuntoja, käynnisti työturvallisuustoiminnan, paransi työterveyshuoltoa, tuki suojeluskuntatoimintaa jne., joilla se pyrki kiinnittämään työvoimaa yritykseen pysyvin sитеin ja samalla vahvistamaan auktoriteettiaseemaansa työsuhteissa. Kettunen seuraa tarkasti prosessia, jossa yhtiöyhteisön "sosiaalinen" alkoi lohkoutua toisen maailmansodan jälkeen ja erityisesti 1960- ja 1970-luvulla toisaalta markkinoiden muovaamiksi tapeiksi ja toisaalta hyvinvointivaltion tehtäviksi, joista kunnat kantoivat päävastuun. Yritysyhteisön muutosprosessit tarjoavat mielenkiintoisen näkökulman hyvinvointivaltion muotoutumisen historiaan.

Suuryritys ja sen muodonmuutos on liiketoiminnan historiaa parhaasta päästä. Se kertoo suomalaisesta teollistumisen historiasta yleisemmin kuin pelkästään varsinaisesta kohteestaan.

Kari Teräs